

Naslov clanka/article:

KAKO UČINKOVITO DOSEGATI CILJE, POVEZANE S PROSTORSKO PREDSTAVLJIVOSTJO PRI ZGODOVINI

HOW TO EFFECTIVELY ACHIEVE GOALS CONNECTED WITH SPATIAL REPRESENTATION IN HISTORY

Sonja Bregar Mazzini, Petra Štampfl,

Avtor/ Author:

DOI

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Zgodovina št. 1/2025, letnik 33

ISSN 1318-1416

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo
Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2025

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/zgodovina-v-soli/>

Sonja Bregar Mazzini, Osnovna šola Dobrova
Petra Štampfl, Gimnazija Jožeta Plečnika Ljubljana

KAKO UČINKOVITO DOSEGATI CILJE, POVEZANE S PROSTORSKO PREDSTAVLJIVOSTJO PRI ZGODOVINI

Sonja Bregar Mazzini, Primary School Dobrova
Petra Štampfl, General Upper Secondary School Jože Plečnik, Ljubljana

HOW TO EFFECTIVELY ACHIEVE GOALS CONNECTED WITH SPATIAL REPRESENTATION IN HISTORY

IZVLEČEK

Članek poskuša spodbuditi k razmišljanju o pomenu zemljevidov pri pouku zgodovine in k njihovi aktivni uporabi s pomočjo učenja z odkrivanjem. Z interaktivnim zemljevidom *Srednjeveška mesta in trgi* na spletni strani *Sledi preteklosti* lahko spodbujamo digitalno pismenost, kartografsko in bralno pismenost ter druge inovativne pristope k učenju, dosežemo aktivnost učencev in spodbujamo njihovo radovednost ter kritično mišljenje. Delo z zgodovinskimi zemljevidi krepi prostorsko in časovno predstavljenost učencev in jim omogoča lažje dojetje in razumevanje spreminjanja prostora skozi čas. V članku je na kratko predstavljena metoda učenja z odkrivanjem, ki jo lahko koristno uporabimo pri delu z zgodovinskimi zemljevidi. Prikazani didaktični primeri kažejo možnost souporabe novega interaktivnega zemljevida in drugih zemljevidov v učbenikih, delovnih zvezkih ali zgodovinskih atlasih. Primeri uporabe interaktivnega zemljevida *Srednjeveška mesta in trgi* so povezani s temami iz še vedno aktualnih učnih načrtov in tudi prenovljenih (pomembnejše plemiške družine v srednjem veku na ozemlju današnje Slovenije, osmanski vpadi na ozemlje današnje Slovenije in kmečki upori na Slovenskem).

Ključne besede: prostorska predstavljenost, zgodovinski zemljevidi, interaktivni zemljevidi, kartografska pismenost, bralna pismenost

ABSTRACT

The article aims to encourage thinking about the meaning of maps in history class and their active use through discovery learning. With the interactive map *Medieval cities and market towns*, available on the webpage *Traces of the past*, we can foster digital literacy, cartographic and reading literacy, as well as other innovative approaches to learning, achieve students' engagement, and encourage their curiosity and critical thinking. Working with interactive maps enhances students' spatial and time representation, and allows them to more easily comprehend and understand the change of space through time. The article gives a short presentation of the discovery learning method, which can be used in a beneficial way when working with historical maps. The didactic examples given show the possibility of using the new interactive map together with other maps in textbooks, workbooks or historical atlases. The examples of using the interactive map *Medieval cities and market towns* are connected with the topics from the still current as well as from the revised curricula (important noble houses in the Middle Ages on the territory of present-day Slovenia, Ottoman invasions of the territory of present-day Slovenia and peasants' revolts on the Slovenian territory).

Keywords: spatial representation, historical maps, interactive maps, cartographic literacy, reading literacy

UVOD

Pri pouku zgodovine je glede na učni načrt pomembno razvijati tudi procesna znanja, ki vključujejo veščine orientacije v zgodovinskem času in prostoru, kritično mišljenje pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, rabo zgodovinske terminologije in zgodovinskega strokovnega jezika, veščine zgodovinskega raziskovanja, bralno pismenost, sodelovanje in komuniciranje, ustvarjalnost in inovativnost, digitalne in podjetnostne kompetence idr. Med naštetimi ima veščina prostorske in časovne orientacije pomembno mesto, kar je poudarjeno v še vedno aktualnih učnih načrtih za zgodovino tako za osnovno kot srednjo šolo, a tudi v novih učnih načrtih. V učnem načrtu za osnovno šolo je zapisano, da se pri vseh obveznih in izbirnih temah razvija tudi učne cilje, ki se nanašajo na razvijanje spretnosti časovne in prostorske predstavljalivosti (Učni načrt, 2011), med standardi znanja pa je celo na prvem mestu zapisano, da učenec razvije spretnosti časovne in prostorske predstavljalivosti. Standard je opredeljen kot minimalni (Učni načrt, 2011). Med cilji, ki se nanašajo na razvijanje spretnosti in veščin, je razvijanje sposobnosti časovnih in prostorskih predstav na prvem mestu navedeno tudi v učnih načrtih za splošne gimnazije (Učni načrt, 2008). Za učinkovito in uspešno doseganje teh ciljev je uporaba zgodovinskih zemljevidov nujna. Namen članka je prikazati, kako lahko interaktivni zemljevid *Srednjeveška mesta in trgi* na spletni strani *Sledi preteklosti* smiselno uporabljamo in kombiniramo z drugimi zemljevidi v učbenikih ali zgodovinskih atlasih. Uvodni del članka pa je namenjen didaktični podlagi dela z zgodovinskimi zemljevidi kot primarnimi in sekundarnimi viri ter razvijanju bralne in kartografske pismenosti.

ZAKAJ V POUK ZGODOVINE VKLJUČEVATI ZEMLJEVIDE

Učenci pri rabi geografskih zemljevidov razvijajo občutek perspektive, določajo lego in smeri, prepoznavajo pomen merila, uporabljajo kartografske znake, razberejo oblikovanost površja, nadmorsko višino, razumejo uporabo zemljevidov za različne namene in podobno. Podatke, ki jih prinaša zemljevid, morajo najprej razbrati, razumeti, povezati, pri zahtevnejših miselnih procesih pa tudi analizirati, sintetizirati, vrednotiti in jih umestiti v nov kontekst. Vsako posamezno dejavnost, ki jo počnejo z zemljevidi, namreč opredeljuje več miselnih postopkov. Delo z zemljevidi je torej kompleksna dejavnost, zato zahteva visoko stopnjo miselne aktivnosti (Hergan in Umek, 2013). Verjetno vse navedeno velja tudi za delo z zgodovinskimi zemljevidi, s katerimi je delo v izhodišču zahtevnejše, saj so na njih prikazane politične tvorbe in države, ki morda ne obstajajo več ali pa so imele v preteklosti povsem drugačen obseg, zemljepisna lastna imena, ki so imela v preteklosti drugačno poimenovanje, kot ga imajo v sodobnosti, ali imajo različna poimenovanja v različnih jezikih ipd. Zaradi tega je lahko delo z zgodovinskim zemljevidom za marsikoga zahtevno. Izkušnje kažejo, da veliko osnovnošolcev zgodovinske zemljevide dojema kot dolgočasne, kot nekaj, kar jim ne pove veliko o zgodovinskem dogajanju, in se ob številnih podrobnostih ter informacijah na njih ne znajdejo. Vzroki za to so verjetno pasivno opazovanje zemljevidov,

nerazumevanje legend in zgodovinskega konteksta, ki ga zemljevid podpira, preobremenjenost zgodovinskih kart s podrobnostmi in preštevilnimi informacijami, pa tudi drugi dejavniki. Še v gimnaziji učitelji nemalokrat izkusijo, da dijaki z zemljevida težko razberejo celo osnovne podatke. Ko pa učenci usvojijo večino dela z zgodovinskimi zemljevidi, ugotovijo, da prinašajo številne podatke, ki jih lahko koristno uporabijo pri samostojnem učenju in izkazovanju znanja.

Zgodovinski zemljevidi so zaradi svoje nazornosti in možnosti aktivne uporabe pomemben primarni ali sekundarni zgodovinski vir. Prikazujejo lahko politično ali gospodarsko stanje v posameznih zgodovinskih obdobjih na določenem zemljepisnem prostoru, vojaške spopade in bojišča, ozemelske spremembe in zahteve, zemljepisne pogoje zgodovinskega dogajanja, demografske spremembe, ki so vzrok ali posledica zgodovinskega dogajanja ipd. (Brodnik, 2018), ali pa geografske predstave ljudi in njihovo poznavanje sveta v preteklosti.

Z zgodovinskimi zemljevidi učenci in dijaki lažje razumejo abstraktne procese, kot so na primer migracije, trgovske poti, širjenje imperijev in kultur. Z zemljevidi lažje vizualno prikažemo politično dogajanje in kulturne, gospodarske ter druge spremembe in procese, ki so se skozi čas odvijali v določenem prostoru.

Kadar analiziramo zgodovinski zemljevid kot primarni zgodovinski vir, se nam ponudi priložnost razvijanja kritičnega mišljenja. Z učenci lahko iščemo odgovore na vprašanja: *Kdo je ustvaril zemljevid, zakaj? Kakšen je bil položaj avtorja zemljevida? Ali je slednje vplivalo morda na njegovo pristranskost? Zakaj je bil zemljevid ustvarjen? Kakšen je bil njegov prvotni namen? Komu je bil zemljevid namenjen? Kako je to vplivalo na njegovo vsebino? Kako natančen je zemljevid glede na današnje standarde? Katere informacije zemljevid ponuja ali katere morda manjkajo? Ali se informacije na zemljevidu ujemajo z drugimi viri npr. dokumenti ... ?*

Pri kritični analizi zemljevida, morajo biti učenci deležni dodatnih informacij, ki bodo pomagale k razumevanju in lažji interpretaciji le-tega.

Že omenjene geografske predstave ljudi v preteklosti lahko učencem prikažemo na primeru Ptolomajevga zemljevida, ob katerem lahko učitelj razvija kritično mišljenje učencev in dijakov ob podpori vprašanj, ki jih kot primer navajamo v nadaljevanju.

Kopija Ptolomajevga zemljevida sveta iz 15. stoletja, rekonstruirana po Ptolomajevem delu *Zemljepisno navodilo* (okoli 150)
Vir: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:PtolemyWorldMap.jpg>

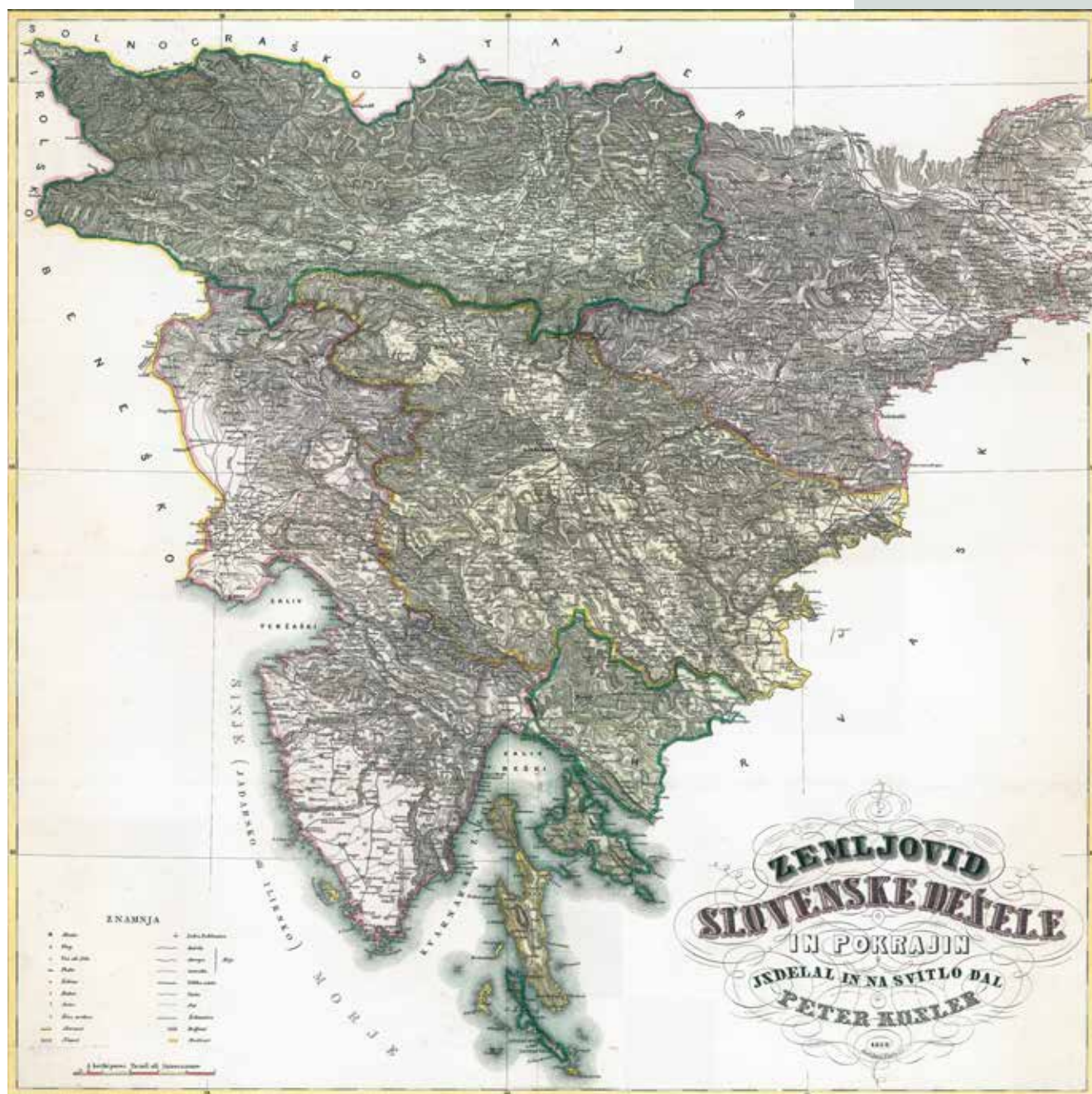
Nema karta sveta
Vir: <https://en.m.wikipedia.org/wiki/File:BlankMap-World.svg>

Možna vprašanja, ki jih zastavimo učencem:

- Katere dele sveta prepoznaš na Ptolemajevem zemljevidu? Katere celine, reke, morja?
- Kdo je bil Ptolemaj, s čim se je ukvarjal in kdaj je živel? Podatke o njem poišči na relevantnih spletnih straneh.
- V čem se razlikuje kopija Ptolemajevga zemljevida sveta iz 15. stoletja s sodobnimi prikazi sveta? Čemu razlike?
- Primerjaj geografsko znanje ljudi pred geografskimi odkritji v 15. stoletju z geografskim znanjem v sedanjosti.

Drugi primer kritične analize zemljevida kot primarnega vira je Kozlerjev *Zemljovid slovenske dežele in pokrajin*.

Peter Kozler, *Zemljovid slovenskih dežel*, izdan 1861
Vir: Peter Kozler. (2. 9. 2025). V
Wikipedia: prosta enciklopedija.
[https://sl.wikipedia.org/wiki/Peter_Kozler#/media/Slika:Zemljovid_slovenske_de%C5%BEEle_in_pokrajin_\(Original\).jpg](https://sl.wikipedia.org/wiki/Peter_Kozler#/media/Slika:Zemljovid_slovenske_de%C5%BEEle_in_pokrajin_(Original).jpg)

Učencem lahko ob zemljevidu Petra Kozlerja zastavimo naslednja vprašanja:

- Kakšen je naslov zemljevida?
- Kdo je avtor zemljevida?
- Na spletnih straneh poišči podatke o avtorju in nastajanju zemljevida (osnovno-šolcem lahko učitelj pripravi zapis o Petru Kozlerju).
- Kdaj in v kakšnih političnih okoliščinah je nastala ideja o geografski opredelitvi slovenskega narodnostnega ozemlja?
- Zakaj je bil zemljevid objavljen šele leta 1861?
- Oglej si obseg slovenskega ozemlja na zemljevidu. Primerjaj ga z obsegom današnje Republike Slovenije. Kaj ugotoviš?

Navedena primera kritične analize zgodovinskih zemljevidov kot primarnih virov vključimo v pouk smiselno, v času obravnave vsebin, povezanih s zemljevidom.

Z razvijanjem veščine dela z zgodovinskimi zemljevidi bomo dosegli, da si bodo učenci lažje predstavljali in bolje razumeli zgodovinske dogodke, pojave in procese.

Pred vsebinsko analizo zemljevidov je treba učence najprej naučiti orientacije na zemljevidu in pomena osnovnih elementov, kot so merilo, legenda, smeri neba, šele nato jih postopoma uvajamo v analizo vsebine. Pri delu z zemljevidi torej ne gre le za branje grafičnih sporočil (znakov na zemljevidu in v legendi), ampak tudi za njihovo razumevanje v širšem kontekstu (npr. razumevanje soodvisnosti dveh ali več podatkov, razlaganje, primerjanje, odgovarjanje na vprašanja »Zakaj? Kako? Kdaj? Kje?«).

Učitelj naj delo z zgodovinskimi zemljevidi organizira in vodi tako, da bodo učenci aktivni, da bodo z opazovanjem in razčlenjevanjem sami prišli do ključnih ugotovitev in spoznanj. Seveda je treba (kot vse veščine) učence učiti in naučiti tudi dela z zgodovinskimi viri, pri čemer naj bo učitelj sam zgled, ko med razlago uporablja zgodovinski zemljevid.

Priporočamo, da analiza zemljevida poteka po nekaterih ustaljenih korakih, ki so podobni tistim, ki jih predvideva metoda učenja z odkrivanjem.

1. »Minuta« za opazovanje zemljevida

Učenci natančno opazujejo zemljevid in se z njim seznani, da ugotovijo, kaj prikazuje, katere podatke prinaša, s katerimi simboli so na zemljevidu prikazani zgodovinski dogodki ipd.

Če je zemljevid primarni zgodovinski vir, se ta prvi korak seznanjanja z zemljevidom ustrezno podaljša, saj je treba ugotoviti, kdaj in s katerim namenom je zemljevid nastal, kdo je avtor in kdo naročnik, kaj nam zemljevid pove o kulturi in času, v katerem je nastal, kaj nam pove o poznavanju sveta ljudi v času, ko je nastal, kakšna je perspektiva, ali je predstavljalnost verodostojna ali ne ipd.

2. Učenci »berejo« zemljevid

S pomočjo zemljevida učenci izkažejo poznavanje in razumevanje zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov tako, da ob zemljevidu rešujejo naloge, ki jih pripravi

učitelj ali so v učbenikih/delovnih zvezkih, ali sami oblikujejo vprašanja ob zemljevidu, s čimer prepoznajo zgodovinske koncepte, kot so dogajanje, časovni vrstni red dogodkov, vzroke in posledice, razlike med sodobnostjo in preteklostjo.

Na podlagi zbranih informacij z zemljevidov učenci z združevanjem le-teh ustvarijo samostojen zapis, na primer v obliki kratkega komentarja k zemljevidu.

3. Učenci »nadgradijo« zemljevid

Delo z zemljevidi omogoča razmišljanje in radovednost, zato učence spodbujamo, naj bodo pozorni tudi na drobne podrobnosti na zemljevidu, ki vzbudijo njihovo zanimanje. V zgodovinskem atlasu ali na spletu lahko poiščejo tematsko podoben zemljevid in ga primerjajo s svojim izhodiščnim zemljevidom. Razmišljajo naj o tem, katerih podatkov ni na zemljevidu oziroma s katerimi podatki bi bilo zemljevid smiselno dopolniti, da bi bil »popolnejši«. Učenci lahko nekatere podatke na zemljevidu z raziskovanjem raziščejo in ugotovijo, kakšne »zgodbe« se skrivajo za podatki na zemljevidu. Lahko oblikujejo tudi svoj zemljevid ali obstoječega dopolnijo.

4. Katera druga vprašanja moram postaviti, da rešim nalogo?

3. Česa mi vir ne pove?

2. Kaj lahko domnevam in sklepam iz vira?

1. Kaj mi ta vir pove?

VIR

Model učenja z odkrivanjem
v štirih plasteh
(Trškan, 2006, str. 60)

KAKO OB DELU Z ZEMLJEVIDI RAZVIJATI KARTOGRAFSKO IN BRALNO PISMENOST

Na sposobnost branja in razumevanja zemljevidov se navezuje kartografska pismenost, ki je del grafične pismenosti, obe pa sta del splošne, bralne, pismenosti.

Kartografska pismenost zajema sposobnost branja in razumevanja simbolov, napisov in legend na zemljevidih, razumevanje kartografskega jezika, meril, razdalje, določanje smeri, lege itd. (Sirk, 2018).

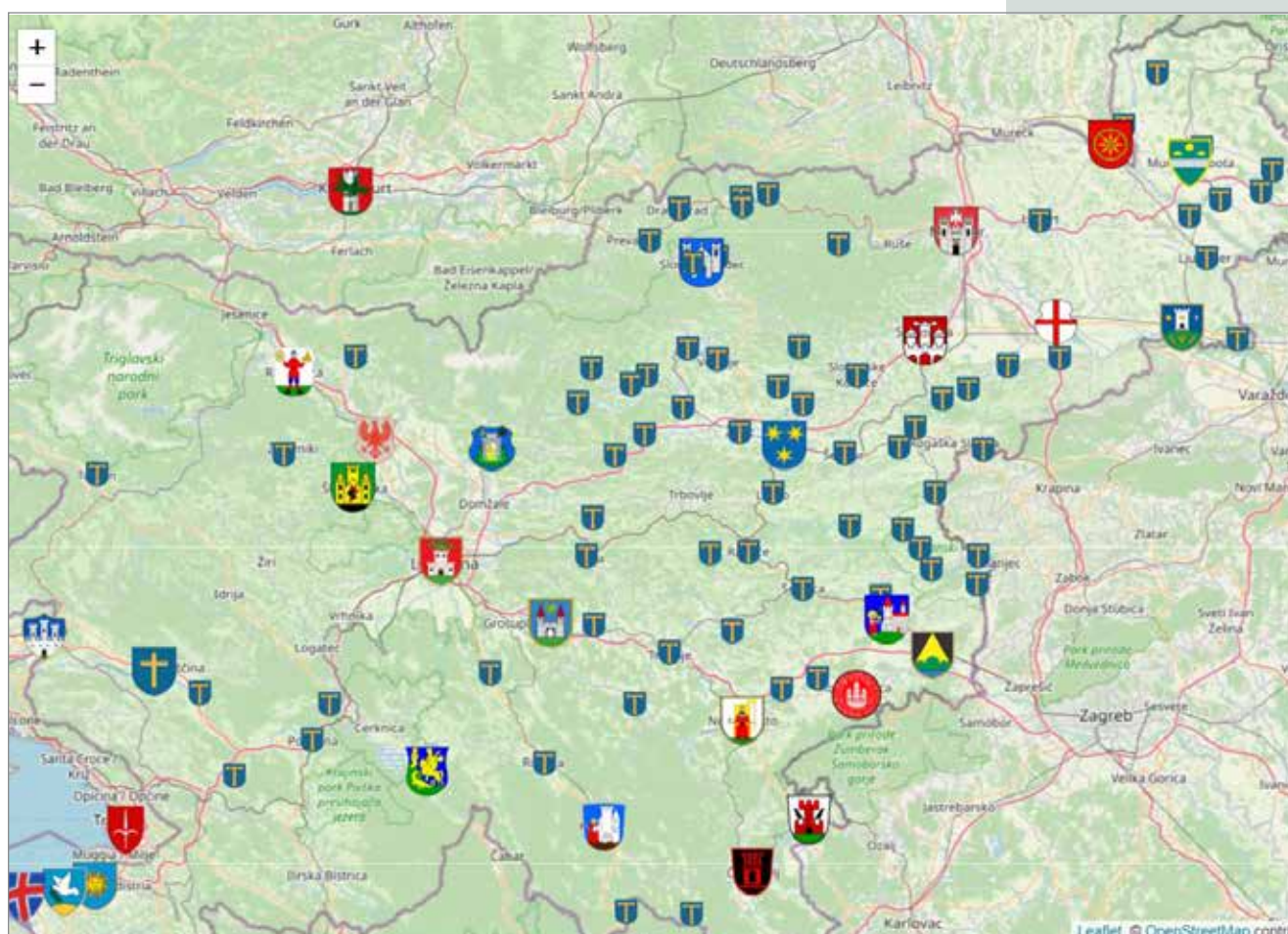
Delo z zgodovinskimi zemljevidi pa vseeno vključuje različne vidike oziroma ravni bralne pismenosti. Prva raven vključuje razumevanje (po S. Pečjak) oziroma iskanje posameznih objektov (Brinovec, 2004). S pomočjo vprašanj (»kdo, kaj, kateri, koliko« ipd.) učenci prepoznajo specifične podatke in dejstva, prikazane

z vizualnim jezikom – legendo (barve, črte, napisi). Druga raven se nanaša na sklepanje (po S. Pečjak) oziroma logično branje vsebine (Brinovec, 2004). Učenec dojame povezanost med posameznimi informacijami in jih razloži, razume poglobitve ideje sporočila ali besedila ter sklepa na podlagi podatkov v besedilu o zgodovinskih dogodkih (s pomočjo pridobljenih podatkov povzame dogajanje, procese ali spremembe, ki jih prikazuje zemljevid). Tretja raven vključuje uporabno razumevanje. Učenec preoblikuje besedilo iz ene simbolične oblike v drugo. Na podlagi zbranih informacij z zemljevida učenci z združevanjem le-teh ustvarijo samostojen zapis, na primer v obliki kratkega komentarja k zemljevidu. Iz danih informacij na zemljevidu izpeljejo logične sklepe, na primer na podlagi reliefa sklepajo o razlogih za izide bitk.

KAKO UPORABITI DIGITALNI ZEMLJEVID *SREDNJEVEŠKA MESTA IN TRGI IN NEKATERE ZEMLJEVIDE V ZGODOVINSKEM ATLASU*

Pri pouku zgodovine imamo poleg fizičnih stenskih zemljevidov in zemljevidov v učbenikih možnost uporabiti tudi digitalne zgodovinske zemljevide. Ti imajo v primerjavi s stenskimi številne prednosti, saj omogočajo interaktivnost in globlje razumevanje z možnostjo povečave določenega obdobja, klikanja na

Digitalni zgodovinski zemljevid omogoča interaktivnost
Vir: Srednjeveška mesta in trgi. (2. 9. 2025). V *Sledi preteklosti*. <https://sledipreteklosti.splet.arnes.si/srednjeveska-mesta-in-trgi/>

posamezne točke za dodatne informacije ter prikaza sprememb in kontinuitete istega območja skozi čas. Spletne platforme uporabnikom omogočajo dostop do ogromnega števila različnih zemljevidov, ki prikazujejo različna obdobja in kraje po svetu.

Posredovanje zgodovinskih informacij z dvema ali več tematsko različnimi zemljevidi omogoča učencem ne samo krepitev zmožnosti prostorske in časovne predstavljalnosti, ampak tudi povezovanje zgodovinskega znanja, saj si s pomočjo dveh zemljevidov lažje predstavljajo, kaj se je dogajalo v istem času v istem prostoru ali na različnih koncih sveta ali kaj se je v različnih časih dogajalo na istem prostoru. Interaktivni zemljevid *Srednjeveška mesta in trgi* na spletni strani *Sledi preteklosti* je mogoče smiselno uporabljati tudi v kombinaciji z zemljevidi v učbenikih, samostojnih delovnih zvezkih, zgodovinskih atlasih in digitalnih atlasih oziroma zemljevidih.

Sledijo prikazi nalog za analizo treh zemljevidov, in sicer:

- *Pomembnejše plemiške družine v srednjem veku na ozemlju današnje Slovenije* (Aktivnost 1),
- *Osmanski (turški) vpadi na slovensko ozemlje* (Aktivnost 2),
- *Kmečki upori na Slovenskem* (Aktivnost 3).

AKTIVNOST 1: POMEMBNEJŠE PLEMIŠKE DRUŽINE V SREDNJEM VEKU NA OZEMLJU DANAŠNJE SLOVENIJE

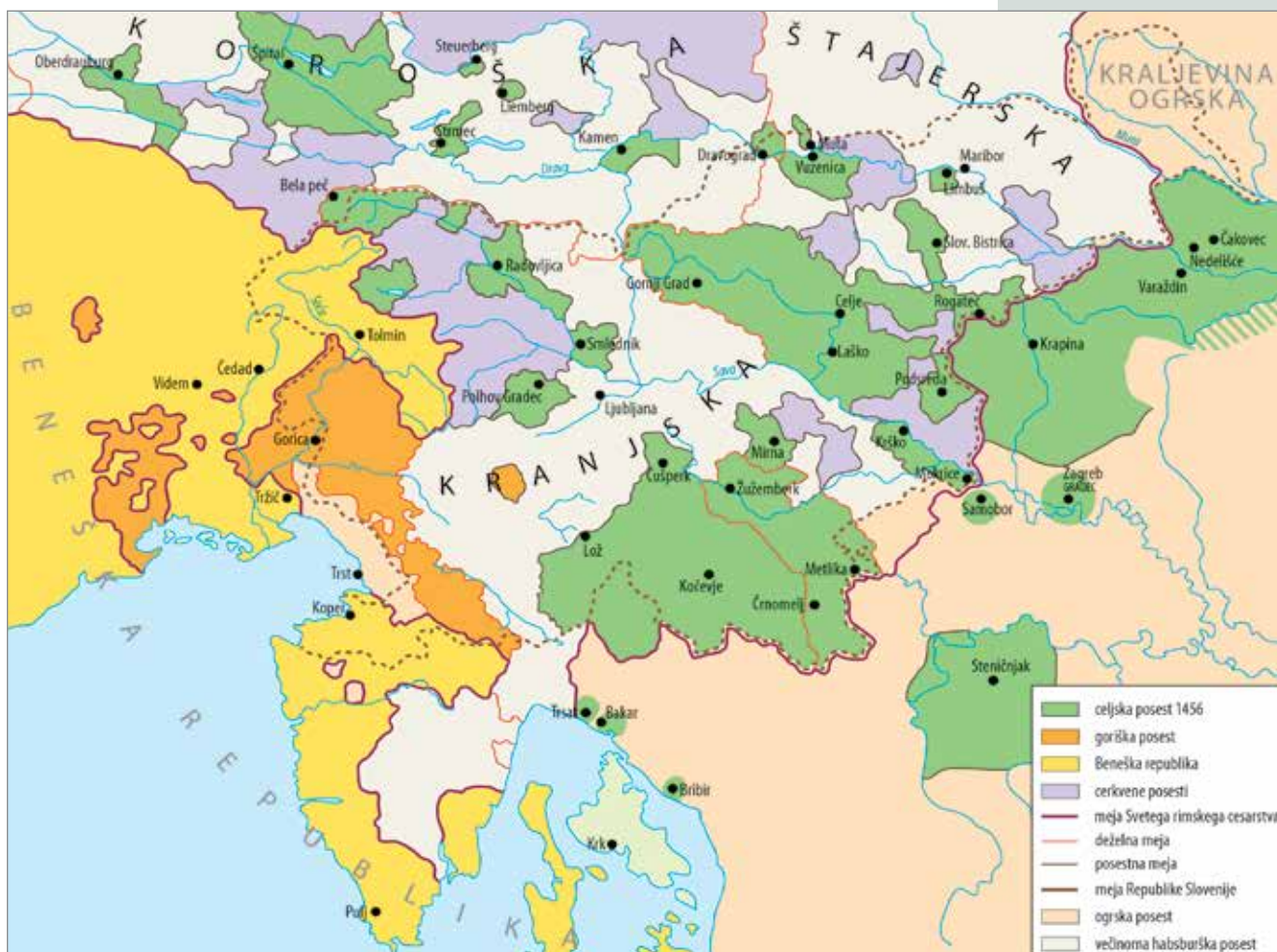
Zemljevid *Plemstvo na slovenskem ozemlju* iz *Zgodovinskega atlasa* prikazuje obseg fevdalnih posesti vidnejših plemiških družin ter obseg njihovih fevdalnih posesti ter cerkvenih posesti na ozemlju današnje Slovenije v srednjem veku.

Na zemljevidu so vrisani tudi obseg zgodovinskih dežel in njihove meje (Štajerske, Koroške, Kranjske in Goriške) ter meja današnje Republike Slovenije.

Učenci lahko s pomočjo zemljevida ugotovijo, katere plemiške družine so imele fevdalne posesti v posamezni deželi v 15. stoletju na ozemlju današnje Slovenije, ena od nalog pa se nanaša tudi na Celjske grofe. Zemljevid iz atlasa kombinirajo z interaktivnim zemljevidom *Srednjeveška mesta in trgi* s spletne strani *Sledi preteklosti*.

1. Z zemljevida *Plemstvo na slovenskem ozemlju* razberi, katere plemiške družine so imele svoje posesti v 15. stoletju na današnjem ozemlju Slovenije.
2. S pomočjo interaktivnega zemljevida *Srednjeveška mesta in trgi* razišči, pod čigavo oblastjo je bil tvoj domači kraj ali mesto v njegovi bližini.
3. Na interaktivnem zemljevidu srednjeveških mest in trgov poišči prikazani grb.
 - a) kateremu mestu pripada grb na sliki?
 - b) Kdo je ustanovil to mesto?
 - c) Kaj se je leta 1456 zgodilo s plemiško družino, katere član je ustanovil mesto?

4. S pomočjo zemljevida *Plemstvo na slovenskem ozemlju* utemelji trditev, da je bila ta plemiška družina ena najvplivnejših na prostoru današnje Slovenije srednjem veku.
5. Katera plemiška družina je po letu 1456 dobila v last to mesto?
6. Na interaktivnem zemljevidu *Srednjeveška mesta in trgi* poišči Kočevje in ugotovi, kako je ta plemiška družina povezana s tem krajem.
7. S pomočjo literature ali spletnih virov poišči vsaj pet zanimivih dejstev, povezanih ustanoviteljem mesta.

Plemstvo na slovenskem ozemlju.

Zemljevid izrisala Pia Rihtarič.

Vir: Maver, A., Smole, T., in Kavka, N. (2024). *Zgodovinski atlas. Zemljevidi pripovedujejo zgodbo*. Mladinska knjiga, 70.

AKTIVNOST 2: OSMANSKI (TURŠKI) VPADI NA SLOVENSKO OZEMLJE

Zemljevid uporabimo za doseganje ciljev, povezanih s širjenjem Osmanskega imperija in posledicami osmanskih (turških) vpadov na ozemlje današnje Slovenije. Poleg meje Republike Slovenije je na zemljevidu vrisana tudi meja Svetega rimskega cesarstva do leta 1508. Na zemljevidu so prikazane najpomembnejše smeri osmanskih vpadov, posebej so izpostavljeni signalne postaje, s katerimi so se ljudje obveščali o prihajajoči nevarnosti, kraji, ki so bili v času vpadov iz trgov povzdignjeni v mesta, in območja uskoške naselitve. Učenci lahko s pomočjo zemljevida *Srednjeveška mesta in trgi* ugotovijo, kdaj

Vpadi osmanske vojske
na slovensko ozemlje
Zemljevid izrisala Pia Rihtarič.
Vir: Maver, A., Smole, T., in Kavka,
N. (2024). *Zgodovinski atlas*.
Zemljevidi pripovedujejo zgodbo.
Mladinska knjiga, 103.

1. S pomočjo zemljevida *Vpadi osmanske vojske na slovensko ozemlje* opiši smeri vpadov na ozemlje današnje Slovenije.
2. S pomočjo legende na zemljevidu *Vpadi osmanske vojske na slovensko ozemlje* ugotovi posledice osmanskih vpadov.
3. S pomočjo interaktivnega zemljevida *Srednjeveška mesta in trgi* razišči, ali so bili kraji (mesta, trgi) ob najpogostejših vpadnicah Osmanov na ozemlje današnje Slovenije prizadeti zaradi turških vpadov ali ne.
4. Kakšne so bile posledice osmanskih (turških) vpadov za te kraje?
5. Katera mesta so dobila mestne pravice zaradi obrambe pred Osmani?

AKTIVNOST 3: KMEČKI UPORI NA SLOVENSKEM

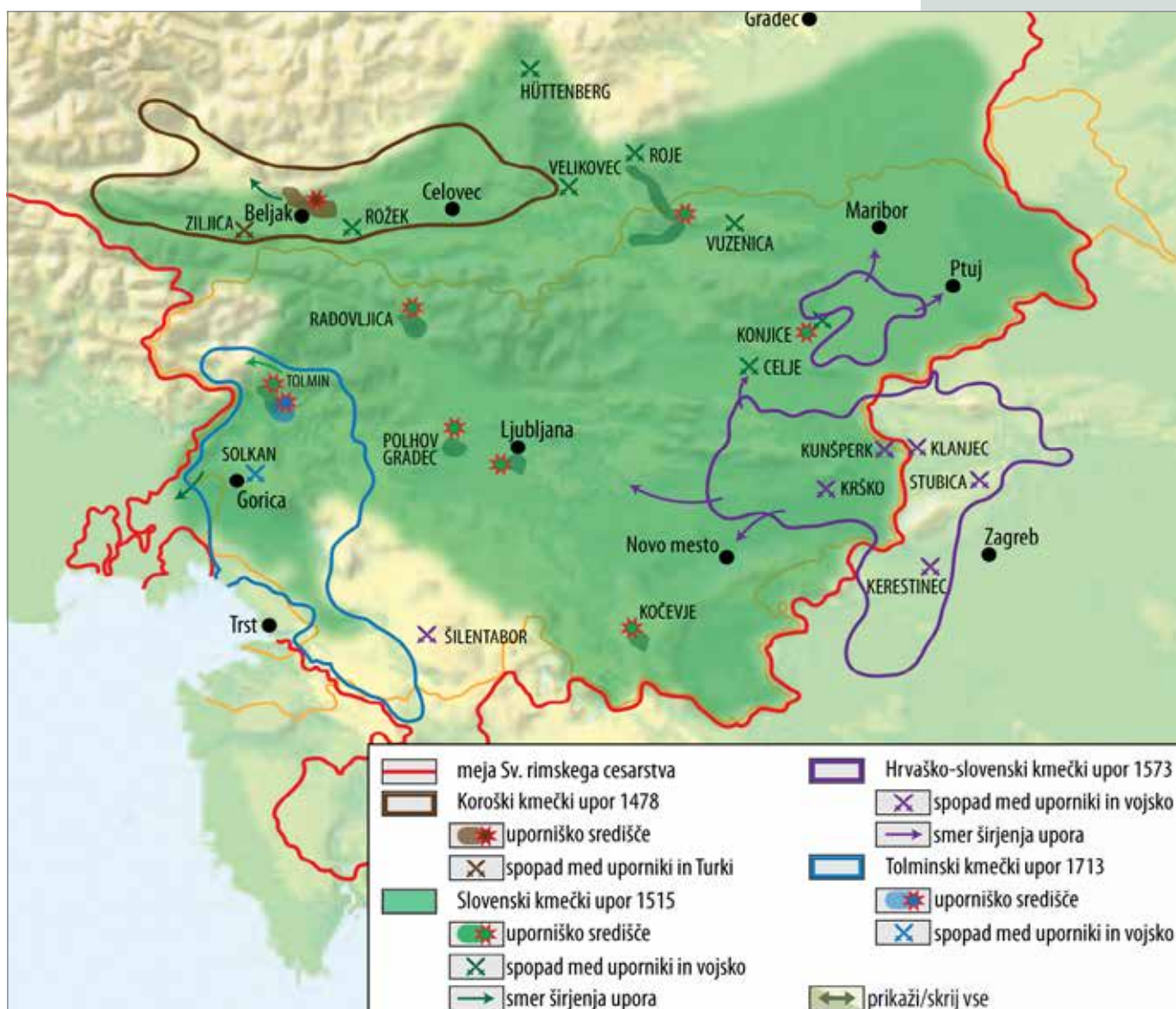
Zemljevid uporabimo za razumevanje kmečkih uporov, zlasti njihove časovne in prostorske umestitve, a tudi vzrokov, poteka in posledic kmečkih uporov. Na zemljevidu je prikazano območje štirih večjih kmečkih uporov, ki so zajeli slovensko etnično ozemlje konec srednjega veka in v novem veku. Poleg obsega ozemlja, povezanega v upor, so označena tudi uporniška središča, smeri širjenja upora, spopadi med uporniki in vojsko, v legendi pa je vpisano tudi leto izbruha posameznega upora. Učenci lahko s pomočjo zemljevida *Srednjeveška mesta in trgi* ugotovijo, kateri kraji so bili vpleteni v kmečke upore in kako je potekalo sodelovanje meščanov in kmetov.

1. S pomočjo zemljevida *Večji kmečki upori na Slovenskem* navedi:

- večje kmečke upore na Slovenskem,
- čas posameznega upora,
- območje upora,
- središča uporniškega vrenja.

Večji kmečki upori
na Slovenskem

Zemljevid izrisal Andrej Gale.
Vir: Maver, A., Smole, T., in Kavka, N. (2024). *Zgodovinski atlas*.
Zemljevidi pripovedujejo zgodbo.
Mladinska knjiga, 104.

2. Kateri upor je zajel največji del slovenskega ozemlja?
3. S pomočjo interaktivnega zemljevida *Srednjeveška mesta in trgi* razišči, ali so bili kraji (mesta, trgi) vpleteni v kmečke upore ali ne. Lahko na primeru Kočevja in Krškega.

KAKO SPREMLJATI RAZVOJ VEŠČINE DELA Z ZGODOVINSKIMI VIRI

Če si zastavimo cilj, da bomo učence sistematično navajali na delo z zemljevidi, je smiselno spremljati njihov napredek s pomočjo kriterijev ali pa jih spodbuditi, da sami vrednotijo svoje delo z zgodovinskimi zemljevidi. Pri tem potrebujemo kriterije uspešnosti, ki jih lahko ustvari učitelj sam ali skupaj z učenci.

Primer kriterijev uspešnosti za vrednotenje ali ocenjevanje dela z zgodovinskimi zemljevidi

Kriteriji uspešnosti				OPOMBE, KOMENTAR
Razumevanje legende: Razume in pravilno uporabi vse simbole iz legende.				
Prepoznavanje in luščenje ključnih podatkov: Z zemljevida izlušči vse ključne informacije, jih med seboj poveže in oblikuje sklepe.				
Predstavitev ugotovitev: Jasno, natančno in logično predstavi ugotovitve v obliki krajšega zapisa, jih med seboj logično poveže in pri tem uporablja ustrezno terminologijo.				

Semafor za samovrednotenje dela z zgodovinskimi zemljevidi

Kriteriji uspešnosti				OPOMBE, KOMENTAR
Na zemljevidu znam poiskati simbole in druge informacije, ki so zapisane v legendi.				
S pomočjo simbolov in drugih informacij na zemljevidu znam opredeliti, kaj prikazuje zemljevid.				
S pomočjo legende znam poiskati zahtevane informacije na zemljevidu.				
Pridobljene informacije z zemljevida znam povezati med seboj in jih predstaviti s svojimi besedami.				
S pomočjo oznak, barv in drugih podatkov na zemljevidu znam narediti ali dopolniti legendo zemljevida.				

Prilagojeno po: Brodnik, V. (2018). Delo z zgodovinskimi viri. V V. Brodnik (ur.), *Spodbujanje razvoja veščin dela z viri s formativnim spremljanjem. Mednarodni projekt ATSS2020*. [Elektronski vir] (str. 53). Zavod RS za šolstvo. <https://www.zrss.si/pdf/VescineDelazViri.pdf>

SKLEP

Zgodovinski zemljevidi predstavljajo pomemben vir pri pouku zgodovine in jih zato vključujejo tudi učni načrti za zgodovino v osnovni šoli in v gimnaziji v ciljnih in standardih znanja. Z vključevanjem zemljevidov v pouk zgodovine namreč pri učencih razvijamo veščine časovne in prostorske predstavljivosti ter zmožnosti preproste analize, sinteze in interpretacije uporabnih ter verodostojnih podatkov in dokazov, zbranih z zemljevida. Delo z zemljevidi kot zgodovinskimi viri omogoča, da so učenci aktivni udeleženci učnega procesa, saj samostojno ali ob vodenju učitelja iščejo informacije s pomočjo legende ali simbolov na zemljevidu.

Z zemljevidi razvijamo pri učencih časovno in prostorsko orientacijo, kartografsko, digitalno in bralno pismenost ter višje miselne procese, kot so iskanje, analiza in vrednotenje informacij, sklepanje, argumentiranje, utemeljevanje, interpretiranje idr. Razvija in spodbuja pa se tudi kritično mišljenje, ustvarjalno mišljenje in abstraktno mišljenje.

Za razvijanje vsega naštetega, pa je potrebno redno, premišljeno in sistematično vključevanje zgodovinskih zemljevidov v pouk zgodovine, tako pri razlagi kot pri učenju učencev dela z zemljevidi prek aktivnega dela z njimi.

VIRI IN LITERATURA

- Brinovec, S. (2004). *Kako poučevati geografijo: didaktika pouka*. Zavod RS za šolstvo.
- Brodnik, V. (2018). Delo z zgodovinskimi viri. V V. Brodnik (ur.), *Spodbujanje razvoja veščin dela z viri s formativnim spremljanjem. Mednarodni projekt ATS2020*. [Elektronski vir] (str. 44–54). Zavod RS za šolstvo. <https://www.zrss.si/pdf/VescineDelazViri.pdf>
- Maver, A., Smole, T., in Kavka, N. (2024). *Zgodovinski atlas. Zemljevidi pripovedujejo zgodbo*. Mladinska knjiga.
- Hergan, I., in Umek, M. (2013). Raba zemljevidov spodbuja miselno aktivnost učencev. *Geografski vestnik*, 85(1), str. 63–74. Zveza geografskih društev Slovenije. https://zgs.zrc-sazu.si/Portals/8/Geografski_vestnik/gv_85-1_hergan_umek.pdf
- Sirk, M. (2017). *Uporaba zemljevidov pri pouku geografije in zgodovine v osnovni šoli*. [Magistrsko delo]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. <https://repozitorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=108635&lang=slv>
- Trškan, D. (2006). Učenje zgodovine z odkrivanjem in terenske metode dela. *Zgodovina v šoli*, 15(3-4), 59–64. https://www.sistory.si/media/legacy/publikacije/1-1000/906/Zgodovina_v_soli-2006_st_3-4.pdf
- Učni načrt. *Program osnovna šola. Zgodovina* (2011). Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_zgodovina.pdf
- Učni načrt. *Gimnazija. Zgodovina. Splošna gimnazija* (2008). Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. https://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2019/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_zgodovina_280_ur_gimn.pdf